

Het is niet aan te raden een nieuw pak aan te trekken wanneer men voor Vrijheid en Waarheid ten strijde trekt.

Ibsens Vijand van het Volk stond zowel bij Stan als bij Theater van het Oosten op de affiche. Eddie Vaes bespreekt beide versies en schetst de geschiedenis van het stuk: 'Als kunst de bestaande orde in vraag moet stellen, dan is Ibsen hier de kunstenaar en Stanislavski de draaikont.'

Van *Een vijand van het volk* (1882) van Hendrik Ibsen (1828-1906) liepen onlangs twee interessante versies in ons taalgebied: het Arnhemse Theater van het Oosten speelde de bewerking van Arthur Miller in een regie van Koos Terpstra; Toneelgroep Stan uit Antwerpen bracht een eigen bewerking onder de titel *JDX Public Enemy*, met regie-aanwijzingen van Annet Kouwenhoven.

Toeval? Een betekenisvol feit, waarmee nog eens wordt aangetoond dat Ibsen een magistraal vakman is en dat de ruim een eeuw oude problematiek hoogst actueel is. Ibsens stuk heeft veel te vertellen over de relatie individu-maatschappij en durft wat te zeggen over zijn en onzin van de democratie. Moeten de rechten van minderheden niet altijd worden beschermd, ook als mensen met hun ideeën alleen staan, politiek geen kleur bekennen, geen kerk of loge aanhangen? Ibsens duidelijkste pleidooi voor een individueel anarchisme is tegelijk een bevragen van de partijdemocratie, die ten tijde van Ibsen nog maar net tot ont-

wikkeling kwam. Hij maakt het proces van een jonge democratie, waarin de waarheid al snel wordt verkracht, en een humaan individu wordt gestenigd. Het stuk heeft nogal wat overeenkomsten met het zestien jaar eerder geschreven *Brand*, waarin helden komaf willen maken met leugens en corruptie. In beide stukken is sprake van de dwingelandij van de meerderheid.

Een stad is door haar voordelige ligging uitgegroeid tot een kuuroord. Arts Thomas Stockmann, verbonden aan de badinrichting, ontdekt dat het bronwater en de grond door een infectie zijn aangetast. Dat kan een gevaar betekenen voor de gasten. Stockmann is een beminlijk wetenschapper, die er niet aan denkt iemand te benadelen. Hij verheugt zich op zijn onderzoek, omdat hij van de waarheid houdt. Hij is een vriend van het volk en zijn onderzoek kan zijn aanzien doen stijgen. Hij is onhandig, draagt een bril - een element dat het Theater van het Oosten heeft behouden -, is soms pedant, maar meestal redelijk. Als het onderzoek de schadelijkheid voor de

volksgezondheid aangeeft, staat zijn gegronde conclusie vast: sluiten en saneren. Dat is tegen het zere been van zijn broer de burgemeester, van politici, industrie en horeca. Aanvankelijk krijgt hij de steun van de oppositie en van een krant. Ondanks zijn moreel gezag haalt hij zich toch de haat van de stad op de hals, want iedereen leeft van het kuuroord. Tot zijn ergernis ontdekt hij dat naast de bron ook de mentaliteit van zijn stadsgenoten is vergiftigd. Ten slotte staat hij met zijn gezin en zijn vriend Horsten alleen, als een vijand van het volk. Hij gedraagt zich gegriefd en als zijn broer hem onder de neus wrijft dat 'de meerderheid altijd gelijk heeft' repliqueert hij: 'De meerderheid heeft nooit het recht aan haar zijde! Nooit, zeg ik.'

Hij had nooit de bedoeling een confrontatie met de corruptie aan te gaan. In feite staat hij pal achter de waarheid en zelfs als hij de hele stad over zich heen krijgt, denkt hij niet aan wijken. Wanneer zijn ramen worden ingegooid en hij de stenen op de vloer ziet liggen beseft hij dat 'het niet aan te raden is, een nieuw pak aan te trekken wanneer men voor Vrijheid en Waarheid ten strijde trekt.' Kapitein Horster is de enige die Stockmann niet afvalt. Hij kan dat omdat hij als zeeman de normen aan de wal kan negeren. Recht door zee is zijn motief. Zijn schip vormt ook de enige vluchtweg voor Stockmann, die al plaatsen heeft gereserveerd voor de volgende afvaart. Maar ook Horster krijgt klappen, wordt door zijn rederij ontslagen. De baas van zijn huidige rederij kon hem niet behouden. 'Dat is ook niet zo eenvoudig wanneer men tot een partij behoort,' zegt de kapitein fijntjes.

Theater van het Oosten

Bij het Theater van het Oosten wordt *Stockmann* - gespeeld door Victor Löw - op den duur drammerig en pedant, maar men zou voor minder. Löw krijgt schitterend weerwerk van Esko Heil als broer en burgemeester en van Willem Kwakkelstein als Morton Kiil, Stockmanns schoonvader, wiens leerlooierij de vervuiling heeft veroorzaakt. In deze grotezaalproductie wordt aanvankelijk nogal kleintjes gespeeld, soms op een kluitje aan de rand van het enorm hellend vlak. Als de burgemeester het vlak durft te betreden trekt het spel open. Als enige decorstuk hangen er op de achtergrond een half dozijn ramen, die aan het slot